

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Проаналізовано систему профорієнтаційної роботи у зарубіжних країнах: Росія, Білорусь, Польща, Чехія.

Ключові слова: *Росія, Білорусь, Польща, Чехія, кадрова політика, професійна орієнтація, професійна консультація, принципи та завдання професійної орієнтації.*

Коли людина не знає, до якої пристані вона прямує, то жоден вітер для неї не буде попутним.

Сенека

Актуальність проблеми дослідження. Сучасний соціально-економічний рівень розвитку держави, динаміка складу професій, наявність великої кількості навчальних закладів, спеціальностей та спеціалізацій ставить перед молодіжною людиною надзвичайно складну проблему вибору напрямку своєї професійної діяльності, а потім і професії.

Проблема вибору професії є надзвичайно важливою і непростю, існує безліч суто технологічних питань вибору професії, які не під силу вирішити старшокласнику без кваліфікованої допомоги досвідченого фахівця в даній галузі.

Аналіз системи організації та проведення профорієнтаційної роботи в Україні показує, що даний напрямок досить серйозно забезпечений нормативно-правовою базою, створені відділи профорієнтації населення в системі державної служби зайнятості, існує значна кількість науково-методичних розробок, але системна робота в цьому напрямку практично відсутня. Результатом цього є низький рівень мотивації випускників при виборі професії та при її отриманні, значний дисбаланс між потребами ринку праці і бажаннями випускників отримати певну професію і як результат - молодь складає майже сорок відсотків від усіх зареєстрованих у центрах зайнятості України [1, 2, 3].

Мета дослідження: аналіз систем профорієнтаційної роботи у зарубіжних країнах з тим, щоб на основі аналізу визначити елементи, які можливо доцільно внести в систему роботи в Україні, або ж удосконалити вже існуючі.

Виклад матеріалу, із загальної кількості країн ми виокремили для аналізу дві групи: країни, що входили до складу Радянського Союзу-Росія, Білорусь; європейські країни, в минулому соціалістичного спрямування - Польща, Чехія.

Розпад Радянського Союзу і зміна політики Російської держави на початку 90-х років привели до того, що проблема профорієнтації молоді стала ігноруватися. У зв'язку з переходом на ринкову економіку держава відмовилася від планування і гарантій у сфері освіти та працевлаштування своїх громадян, з'явилося безробіття, була створена державна служба зайнятості. Увага уряду зосередилася на сприянні працевлаштуванню.

Бюджетне фінансування центрів профорієнтації було зведено до мінімуму. Керівники профорієнтаційних центрів стали укладати договори з регіональними службами зайнятості на надання профорієнтаційних послуг безробітним громадянам. Більшість найбільш кваліфікованих психологів з центрів профорієнтації стали обслуговувати безробітних зі служби зайнятості.

У цих умовах у Росії було створено кілька організацій, в яких розроблялися певні напрямки профорієнтаційної роботи.

Так, при Комітеті праці та зайнятості Уряду Москви заснований Державний центр професійної орієнтації та психологічної підтримки безробітних громадян і незайнятого населення.

У Санкт-Петербурзькій міській службі зайнятості була створена сучасна система профорієнтації молоді і дорослих людей, що включає нормативні, організаційні, кадрові та методичні основи психологічного профконсультування; професійної психодіагностики, індивідуального і групового консультування.

У Ярославлі створено обласний центр профорієнтації "Ресурс", відомий своїми публікаціями, методичними розробками, навчально-методичними семінарами та інтернет-сайтом "Психологія освіти". Не можна не відзначити поки єдиний в російськомовному Інтернеті сайт "Профорієнтація. Освіта. Зайнятість", який містить опис сотень професій, дані про професійні освітні установи Росії, надає можливість автоматизованого психологічного профорієнтаційного тестування.

Тобто наявний безсумнівний теоретичний і методичний прогрес у російській профорієнтації. Однак на практиці набагато гірше: для мільйонів молодих людей якісні профорієнтаційні послуги залишаються недоступними. Парадокс: часто потрібно стати безробітним, щоб отримати профорієнтаційну допомогу.

В результаті практично ніхто не готує молодь до ефективної поведінки в умовах сучасного ринку праці.

Директори професійних ліцеїв, коледжів, ректори університетів та академій практично не зацікавлені в ефективному працевлаштуванні та успішній кар'єрі своїх випускників. Кожен керівник насамперед зацікавлений в тому, щоб залучити якомога більше абітурієнтів. Адже добробут установи, фінансування, кількість викладацьких ставок залежить не від того, скільки випускників знайдуть роботу по спеціальності, а від того, скільки студентів прийнято на навчання.

Тому кількість і склад спеціальностей, за якими готує людей система професійної освіти, відповідає не попиту на ці спеціальності на ринку праці, а їх популярності серед населення [4].

Друга країна колишнього Радянського Союзу Білорусь виявилася майже в рівноцінному становищі з Україною після розпаду СРСР.

Але країна з десятиміліонним населенням стрімко розвивається завдяки трьом основним складовим - виважена державна політика, своєчасна і цілеспрямована профорієнтація, ефективний розподіл робочої сили.

Білоруси роблять ставку на майбутнє - вони зараз гостро потребують фахівців з сільського господарства, інженерів, хіміків і фізиків, докторів наук в різних галузях. Це пояснюється прагненням збільшити конкурентоспроможність продукції, підвищити її якість, тому науку поважають, а держава надає всі пільги, щоб повністю розкрити майбутній талант, дати йому освіту і забезпечити гідні умови праці - з тим, щоб фахівець працював на благо всієї країни.

Профорієнтація Білорусії націлена виключно на підростаюче покоління. Причому, саме молодше. Середньостатистичний громадянин повинен вибрати для себе одну професію на все життя.

Всі найбільші, економічно активні підприємства належать державі. Схожа ситуація і з робочою силою — трудові ресурси належать державі, яка зацікавлена в тому, щоб на початку кар'єри кожного індивідуума провести всі необхідні процедури з метою найбільш точного виявлення схильностей, здібностей, навичок, рис конкретної людини, навчити і спонукати її працювати на державу. Цим, власне, і визначається профорієнтація Білорусії.

Визначати здібності дитини в Білорусії починають ще в молодших класах - це звичайні тести на темперамент, схильності, інтереси. Широко популяризуються в Білорусії різноманітні гуртки, секції, додаткові заняття за інтересами. За цей час учні повинні отримати інформацію про професії, сформувати власні професійні плани, визначити мотиви, якими вони керуються при виборі професії, власні психофізіологічні якості. Основна ідея полягає в тому, щоб педагоги по закінченню школи склали певні рекомендації для дитини з урахуванням її здібностей і схильностей. Причому, на цьому базується система освіти - дати певні рекомендації та базу шкільних знань.

Перехід від радянської системи до європейської відчувається вже в білоруських вищих і середніх навчальних закладах. І самі майбутні фахівці, і їх наставники повинні пам'ятати про те, що час нині динамічний - сьогодні актуальна одна професія, завтра - вже зовсім інша, післязавтра взагалі з'явиться професія, про яку сьогодні ще ніхто не чув. Це нормально. А тому професія може стати тільки фундаментом для подальшого розвитку людини [6].

Польща - країна дуже близька за світоглядом до України, крім того, зона вже кілька років у Євросоюзі і має досвід переходу від командно-адміністративної системи до демократичної. У ній раніше, ніж в Україні, почалися реформи в освіті і суспільстві, і раніше, ніж в Україні, постало питання реформування державної системи профорієнтації і консультування.

Однією з ключових проблем для молодого покоління стало усвідомлення факту, що в ринковій економіці потрібно самому прийняти відповідальність за власне професійне майбутнє. На практиці це означає необхідність планування професійної кар'єри і управління своєю долею. Держава не несе відповідальності за індивідуальну долю особистості, а його роль зводиться до формування для особистості умов, що дають можливість користуватися різними формами професійної консультації і актуальною професійною інформацією.

Ідея професійної консультації полягає в реалізації наступних завдань. Особистість, відповідальна за свою долю, повинна зважати на об'єктивні умови, в яких живе, може одночасно використовувати всі задатки і можливості для розвитку власної індивідуальності; важливою властивістю людини є її активність, особливо інтелектуальна, що виражається в самовизначенні, і робить можливим пристосування до частих змін, які відбуваються в економіці та суспільстві; рішення особистості повинні бути раціональні і правильні, повинні спиратися на знання самого себе, своїх сильних і слабких сторін; погляд особистості на тему власних переваг і недоліків суб'єктивний, не остаточний і потрібно його варіювати; під час прийняття рішення необхідно більше, ніж до цього моменту, враховувати суспільні умови на ринку освіти і праці, зокрема, конкуренцію на ринку праці в претензіях на робоче місце або в професійній школі.

На відміну від України, в якій профорієнтацією займається один державний орган (Служба зайнятості підпорядкована Міністерству праці та соціальної політики України), в існуючій системі професійного консультування у Польщі є два елементи: професійне консультування для молоді в компетенції Міністерства національно; освіти; професійне консультування для дорослих, безробітних та осіб, які шукають роботу, що знаходиться в компетенції Міністерства праці та соціальної політики.

Як і в Україні, професійне консультування у Польщі керується шістьма принципами: доступність послуг; добровільність; рівність у користуванні послугами; свобода вибору професії та місця надання роботи; безкоштовність послуг; конфіденційність і охорона особистих даних осіб.

У Польщі, на відміну від України, в "Класифікації спеціальностей і професій" у 1995р. була введена нова професія - "консультант професій". В українському класифікаторі професій такої професії немає, діяльність профконсультанта займаються фахівці з кваліфікацією психолога.

Значним досягненням польських науковців було створення і впровадження (1997-2000 рр.) в системі установ праці комп'ютерної програми "Консультант 2000" ("Оогас3са 2000"), яка вийшла в 2000 році і складається з чотирьох модулів: навігатор, клієнт, професії, освіта. Вона покликана допомагати роботі професійних консультантів в системі установ праці [5].

Чеська Республіка має один з найбільш стабільних і високих показників рівня освіти у всій Європі. Завдяки політиці держави, безкоштовна освіта є домінуючим фактором у суспільстві.

Починається вона, як і в кожній державі, з дитячого садка. В Чехії існують базові школи, де вчаться з 1 по 9 клас.

Початкова школа повинна навчити дитину читати, писати, рахувати. У середній школі існує розгалужена система гімназій: восьмирічні, шестирічні та чотирирічні. У них відповідно можна вступити після 5-го, 7-го і 9-го класів. Саме в гімназійній системі освіти починає формуватися майбутнього працівника чи спеціаліста. Тут, крім загальних знань, маленський громадянин повинен отримати ще й додаткові знання і по закінченню гімназії визначитися зі спеціальністю. Предмети в гімназії розподілені на обов'язкові та факультативні.

Таким чином, дитина має не тільки право вибору, але і якийсь час, щоб визначитися з майбутньою освітою або напрямком діяльності. Після гімназії йдуть середні професійні навчальні заклади та ВНЗ. Система вищих навчальних закладів побудована таким чином, що майже всі великі ВНЗ (а їх 27) є державними. Вони славляться традиціями та високою якістю освіти не тільки в Чехії, але і в Європі. Система недержавних вишів суворо контролюється державою.

Надзвичайно розвинена в Чехії система професійної орієнтації молоді. Визначальними для неї є наступні напрямки: робота професійних консультантів за цільовим призначенням в гімназії; контакти, як навчальних закладів, так і служб зайнятості зі службою психологічної підтримки, спеціальними службами, організаціями, установами, які можуть надати професійну консультацію в тому чи іншому напрямку; широка пропаганда профконсультаційних послуг у ЗМІ; роз'яснювальна робота серед керівників підприємств, щодо необхідності професійного консультування і підтримки кадрів, залучення молодих фахівців і робітників до інших видів роботи.

Увага Міністерства та відомств праці зосереджена на підвищенні якості професійної орієнтації, насамперед на стадії регіональних органів зайнятості. При формуванні положень і пропозицій щодо підвищення якості профорієнтаційних послуг Міністерство праці передбачає розробку критеріїв ефективності профорієнтаційної роботи.

Що стосується недержавних установ і центрів з професійної орієнтації, на них покладено завдання по розробці спеціалізованих психодіагностичних технологій та обладнання для більш точної роботи, програм психокорекції, проведення семінарів серед педагогів по методах індивідуальної і групової роботи професійного консультанта тощо, недержавні установи в сфері профорієнтації, діагностики та профконсультації мають такі ж права, як і державні.

Зараз Чехія посідає 27 місце в світі за рівнем життя. Як стверджують експерти міжнародної комісії при Євросоюзі, основну роль тут відіграють саме взаємопов'язані ланки - освіта, профорієнтація та робота. Завдяки співпраці та злагодженим діям цих трьох домінуючих ланок, колишня соціалістична країна за короткий термін змогла побудувати сильну і стабільну економіку [7].

Висновок. В Росії, спостерігається безсумнівний теоретичний і методичний прогрес, але міжвідомча роз'єднаність призвела до того, що керівники російської системи освіти зняли з себе відповідальність за професійне самовизначення випускників і підготовку їх до вибору професії, професійного навчання та реального працевлаштування.

Основна особливість білоруської профорієнтації полягає в тому, що вибір професії в Білорусії, на відміну від інших пострадянських країн, залишається державним, а не особистим питанням.

У Польщі основне завдання держави полягає у створенні для особистості умов, що дають можливість користуватися різними формами професійної консультації і актуальною професійною інформацією, однак держава не несе відповідальності за індивідуальну долю особистості.

В Чехії створена надзвичайно розвинена система, яка включає в себе взаємопов'язані ланки: освіта, профорієнтація, робота.

Використані джерела

1. Офіційний сайт державної служби зайнятості України, [Електронний ресурс] Режим доступу:
2. Офіційний сайт державної служби зайнятості України. [Електронний ресурс] Режим доступу:
3. Ховрич М.О. Проблеми професійної орієнтації учнів міських шкіл. - Вісник Чернігівського державного педагогічного університету [Текст]. Вил.. 76 /Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка; гол ред.. Носко М.О. - Чернігів: ЧДПУ, -- 2.010. - 380 с. (Серія: педагогічні науки): - С.6-9.
4. Профорієнтація. Россия. XX век. И. Соломин. [Електронний ресурс] Режим доступу:
5. Польша. (Пер. К. Осадча). [Електронний ресурс] Режим доступу: .
6. Профорієнтація Білорусії. [Електронний ресурс] Режим доступу .
7. Чехія: освіта як передумова міцної економіки (Пер. О. Марченко). [Електронний ресурс]

Khovrich N.

THE EXPERIENCE OF VOCATIONAL WORK IN FOREIGN COUNTRIES

The system of vocational work in foreign countries: Russia, Belarus, Poland, Czech Republic.

Key words: Russia, Belarus, Poland, Czech Republic, personnel policies, vocational guidance, vocational counseling, principles and objectives of vocational guidance.

Стаття надійшла до редакції 03.04.12